

ŠALCERNIS

Dzūkijos nacionalinis parkas

Nr. 64 2007 m. Gruodis

Ir vėl gyvos Merkinės lopšinės

Dar pasitaiko skeptikų, netikinčių, kad ir pačios mažiausios tautos gali galvoti apie gražią ateitį. O optimistai sako štai ką: tą ateitį, tą išlikimo galimybę garantuoja ne ekonominė galia ir ne tarpautiniai ryšiai, o kūrybinis gyvybingumas, vidinė versmės, kurių neįmanoma nei pavogti, nei nupirkti. Dvidešimt pirmo amžiaus turinys ir bus toji graži skirtingiausių kultūrų mozaika. Vertinama ir godojama bus viskas, kas daro tautas unikalias ir nepakartojamas. Štai kodėl ir svarbu kuo greičiau užrašyti ir išsaugoti ateičiai jau primirštas dainas, lopšines, žaidimus ir netgi burtus.

„Kukumbalio“ ansamblio vadovė Rita Černiauskienė, pradėjusi domėtis dzūkiškomis lopšinėmis, nustebo, kad Tautosakos instituto archyvai nedaug tegali padėti. Žemaitiškų ir aukštaitiškų lopšinių užrašyta daug, o dzūkiškų – labai mažai. Netrukus paaiškėjo, kad tikriausių dzūkiškų lopšinių reikia ieškoti Merkinėje. Prasidėjo darbas ir atsirado projektas „Dzūkijos lopšinės glėbyje“, ir suskambo ne tik tai lopšinės, bet ir juokinimai, mylavimai, mėgdžiojimai. Darbo metodika ir lopšinių tekstai bei

melodijos sugulė į knygą „Merkinės lopšinės ir žaidinimai“. Tos knygos sutiktuvės įvyko Merkinėje pirmąjį advento vakarą, ir Dzūkijos nacionalinio parko Merkinės lankytojų centro salė negalėjo sutalpinti visų norinčių pasižiūrėti ir pasiklausyti, kaipgi dabar reikės savo vaikus bei anūkus migdyti.

Nepaprastai dailūs Rūtos Antulytės – Sakalienės pasiūti tautiniai rūbai

Knygos pristatymo akimirka. Mindaugas Lapelė jodina „Kukumbalio“ narį Vytautą Čapliką

O mūsų Parko Marcinkonių lankytojų centras kviečia į svečius į meistrų ir amatininkų darbų parodą. Dailūs Margionių ir Musteikos audėjų raštai, labai gražūs Rūtos Antulytės – Sakalienės tautiniai rūbai, o šalia jų – vaikiškas lopšys, kurį nupynė Romas Norkūnas. Taip paprastai susitinka dvasinė ir materialinė tautos kultūra.

Tokios knygos kuo puikiausias pavyzdys, kokie lobiai glūdi mūsų tautos kultūroje

Brolių ČERNIAUSKŲ nuotraukos

Akmenu bylojimai

Antanas JAZUKEVIČIUS (g. 1955 m.) Norulių kaime prisiminė savo diedo Roko pasakojimą, kad netoli Razbainyčios yra didelis akmuo, kurio įdubime susirenkančiu vandeniu Pirmojo pasaulinio karo metais sužeisti vokiečių kariai plovė savo žaizdas, kad jos geriau gytų. Vanduo gydė net nuo pūlinių. Antanas sakė, kad jis pats, o ir vietiniai žmonės grybzdami tuo vandeniu iš dubens akmenyje plaudavo veidą, suvilgydavo lūpas. Įdubimas akmenyje natūralus, jame telpa apie 20 litrų vandens.

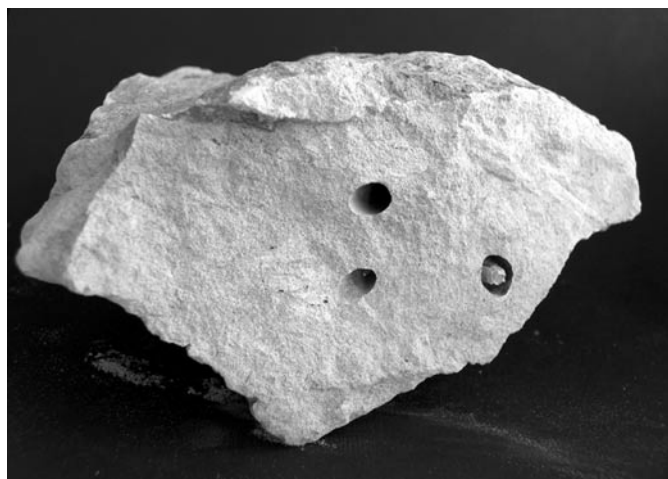
Dzūkijos nacionalinio parko darbuotojas Henrikas Gudavičius Bubnelio balose, netoli Radyščiaus rado kalkinio akmens luitą, kuri perlaužęs aptiko prieš kelis šimtus milijonų metų į spąstus pakliuvusį jūrinį moliuską. Prasidėjus laivininkystei šie moliuskai (lyg 20 cm ilgio „kirmėlės“ su geldele) tapo jūros keliautojų siaubu, nes įsigręždavo į medinių laivų korpusus ir todėl buvo praminti laivagraužiais. Jie įsiskverbia ne tik į medį, bet ir minkštas uolienas. Tačiau žmogus, atidžiai žvelgdamas į paslaptinę gamtos pasaulį, kartais padaro nuostabius išradimus. Taip ir britų inžinierius Marc Brunell XIX a. pradžioje nusižiūrėjęs į jūrinį moliuską sukūrė specialų įrenginį tunelių gamybai po nestabiliais gruntais.

O štai akmuo Rudnios kaime Jono Kugelio sodyboje primena senuosius, dar pagoniškos Lietuvos laikus, bet jis ne iš Dzūkijos, o atgabentas nuo Dusetų iš Kraštų kaimo. Prie įvažiavimo į J. Kugelio sodybą pastatytas akmuo skirtas Jotvingių atminimui.

Algimantas ČERNIAUSKAS
Brolių ČERNIAUSKŲ nuotraukos

Akmuo netoli Razbainyčios

Kalkinis akmuo su jūriniu moliusku

*Trinamosios
girnos
Rudnios kaime
prie Merkinės*

Visoki striokai rodėsi...

Pasakoja **Agota KARLONIENĖ** iš Liškiavos:

„Aš, būdavo, atsikeliu, nuveinu karvės melžt, kad jis sėdži kieme an suolelio, sakau, ko gi tu, Antan, sėdi. O jis – noriu namo važiuot, laukiu, tai visų savaitį taip, nu ir kap sykis septyniom valandom ryti ir išajo, kap išbūrė... Ir prašė išvežt iš svirno javų, kad būt tuščias svirnas, nu ir kap numirė, tikrai, ten svečius ir maitinom, svirne... Mat kaip nujautė...“

Pasakoja **Zigmas NAVICKAS** iš Gailiūnų:

„Aš dar vaikas buvau, į mūs kluoną naktį įslinko elgeta ir – numirė. Mano tėvas atėjo Liškiavon ir klausia klebono Sederevičiaus, ar palaidos tą elgetą. Klebonas klausias, ką jis turėjęs, tas elgeta. Tėvas sako, nieko neturi jis, gal tik jo diržo sagtis tokia graži... Tai Sederevičius apšaukė mano tėvą ir išvarė lauk. Jis buvo stačiokas, tas Sederevičius, bet žmogus geras. Palaidojo tą elgetą. Kaimas susidėjo, padarė karstą, ir giedojo, ir viskas kaip priklausė...“

Pasakoja **Algirdas VOLUNGEVIČIUS**
iš Leipalingio:

„Netoli Kaziulių kaimo yra tokia duobė ir ji turi vardą – Duobių Varas. Nu, ir įkrito naktį į tą duobę muzikantas, o ten jau buvo vilkas, ta duobė – tai buvo tokia vilkduobė. Tai tas muzikantas smuiku griežė visą naktį ir vilkas jo nepuolė, klausėsi. O rytą žmonės muzikantą išgelbėjo... Tai man taip pasakojo Aliaus Vidūno giminaitis. Spėjama, kad „Duobių varas“ yra senovės medžioklės vieta, kur buvo medžiojami žvėrys, ruošiantis karui. Čia yra ir kunigaikščių kalnas, dabar apaugęs mišku...“

Pasakoja **Juozas SAVICKAS** iš Vilniaus:

„Prie Ūlos yra monai. Mane vieną sykį buvo monas paklaidinęs ir Rūdninkų girioj, o prie Ūlos tai monai tikrai yra... Mes čia kiekvieną pavasarį žvejojom, būdavo, Ūloje, ir kalbėdavom tokią maldele: „Mone, monaiti, miško dievaiti, nepaklaidink, man kelio nepastok, aš pirmą sugautą žuvelę atgal paleisiu, aš nieko blogo nedarau...ir taip toliau“.

Pasakoja **Malvina ČESNULIENĖ** (a.a.)
iš Mančiagirės:

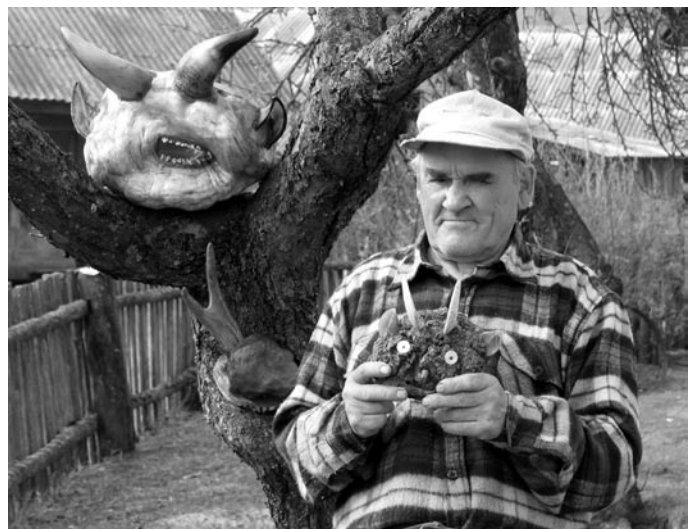
Mardasave taip buvo, pasakojo tokis bernas. Jo tėvai buvo išajį į bažnyčią Perlojon, o jis žinojo, kad jo senelis turėjo kažkokias knygas, kai vadino „Čarna knižka“, nu ir sako, kap cia man rast savo dziedo knygas, nu ir jis nuvejo sklepan, kaip seniau tai buvo akmeniniai sklepai pamūryti su kalkėm, dabar sako aš nuvejau sklepan ir sako pajudinu akmenį, kap ir pajudėjo, aš tų akmenį traukt. Ištraukiu tų akmenį, sako, žiūriu, kad ty knyga

indėta. Aš, sako, paėmiau, atsinešiau pirkion – skaitysiu. Pasdėjau an stalo, kelis žodžius perskaitiau, nu ir, žiūriu, iš po papečėlės, nu kur vištos būna, iššliaužia mažas vaikas an šiknos, nu iš tos papečkėlės ir klausia – ko reikalauji? Sako, aš kap išsigandau, sako nieko nereikalausiu. Tai, sako, daugiau nek viesk, jeigu nieko nereikalauji, jau tas vaikas. Tai, sako, du akmeniu paploskus pridėjau prie tos knygos, pririšau ir Merkin inmetiau...“

Pasakoja **Antosia GARBIENĖ** iš Šunupio:

„Kap tėvai pasakojo, tai visoki striokai rodėsi. Būdavo, sako, suveinam, vakarojam balanas užsidegį, verpiam, jau pasakoja tėvulis, kad perimdinėjo žmones an kelių ir tep rodėsi žmonėm visoki striokai, tai sakydavo neikit, vaikai, nakciu, bo išsigūsit, tai mumi baisu, sėdzim, bijom... Tie striokai gyveno, kur būna koki bognai, kokios akys šaltiniuose. Sako, eini jau, striokas rodosi rodosi an kelio, sako stovi šieno kupeta an kelio... Treciu dien po palaidojimo kap aini pro kapines – ir pasirodo striokas. Nu ir aš ajau, sako, ir pamiršau, ainu, atsigrižtu – stulpas sulig dangaus ataina, ataina, ataina. Sako, aš bėgu, o jis an mani gula, cik pribėgau žmogaus budinkus, kap riktelėjau – ir dingo... Visoki striokai rodės. Tėvulis porino, kad jo tėvulis, o jau mūs diedukas, važiavo iš Mardasavo, ir kad jau vožukas vaikščioja po kelių, o jis važiavo iš kalvio, ir sako aš tų vožukų palieku ir važiuoju, ir vožukas guli an kelio, dabar jau jis insidės ir parsiveš tų vožukų, nu ir parveža, sako vaikeliai, eikite išimkite, vožukų parvežiau, jau sako mes bėgam vožuko iš vežimo kelc, kad guli kelmelis su šaknimi nepadabnas...“

Užrašė Henrikas GUDAVIČIUS

Pranas Averka Musteikos kaime kartu su broliu Vladu daro įvairius monus ir velniukus iš medžio gumbų. Brolių ČERNIAUSKŲ nuotrauka

Vyžų pynimas ir avėjimas

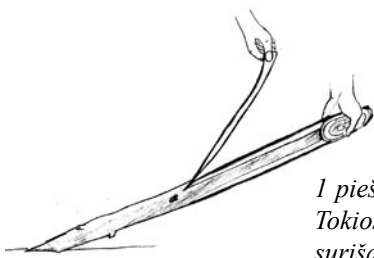
Pasakoja **Jonas ir Paulina STASIULIONIAI**,
Musteikos kaimas, 2004 metai

...ca vado papinojimas, ca nuja sako nosis, o ca jau pencis vyžo, sutraukimo ausys vadosi... Daugiausia buvo karklo, nu žinai, liepos, buvo po miškus liepos, bet jos ne tokios lygios, lupdavo ir liepos, bet daugiausia tai karklo, ba jau tų karklų visur buvo, dar jau jų mažiau, va visu paupeli buvo karklai, žmonės šienavo pievas. Dar bebrai išnaikino, užtvankose sutysė, ir in Gudo šalį kap šienaua, tai visciek pievos kur kraštai, tai būdavos nukapoja, nukapoja, tai žinai, atžalos duoda, tai jos tokios gražios būna, tai kūgiaviecius gi daro, šiciek gi kūgių buvo, raikėjo kiek suklocia, ba gi vanduo stovėjo, pusmetro, kap kur tai ir metro aukščio kūgaviečių padaro, rąstus skaitos guldo, o paskui deda rykščių, šitų visokių karklų prikapoja, prideda, prideda ir jau šienų deda... Sutraukimo ausys dzvi, iš vienos pusės viena ir iš kitos viena, jas sutrauki, jos visų vyžų laiko, maždaug per vidurį vyžos. Pini vyžų iš dzvigubos karnos, karna kū ausys daros vadzinas dubeltava, o toj viena. Sako dar, kad būt storasnis padas, papinoc raikia. Jau šitoj pirmucinė ausis dešinės kojos iš dešinės, o kairės iš kairės pusės, dešinei ir kairei kojai skirtingai toj ausis. Pirmas perlankimas karnos tas pac, cik iš kito šono, o vyžos ylgį imi per tris kūmščius. Per ausis veriam pinaklius, paprastus apvalius pagalukus, ir pinoc kū, tai raikia nusmailyto pagaluko, tai vadzinam pinaklis, nusmailini paprastų pagalukų ir ciek. Apivaras vydavo krūkeliais, jas gali kokio nori ylgio pasdaryc, pirmiau tai buvo kap kas tai net iki

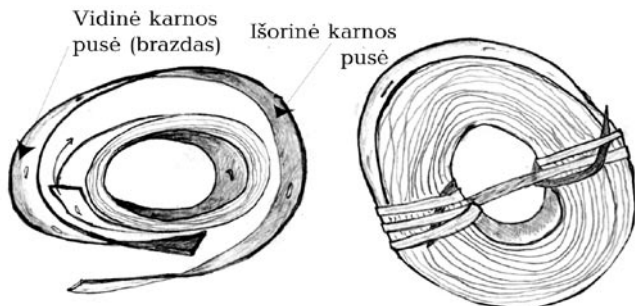
klupscio apsuka autais kap apsiauna. Vyrai, kap aunas žiemų, kap važuoja, ir kojine būna vilnonė, ir autai, ir sulig klupscio insuka ir jau geriau, sniegas neprilanda, o jau kap vasarai, tai ploniau aunas. Apivarus daugiausia iš kanapių darydavo, kanapės drūtesnės, ilgesnis valaknas, suvydavo. Jei nori kad drūtesnės būt, tai pirmiau, kap vijom botagus, raiškia iš trijų sluoksnių, nuvijai iš dzviej, o paskui dar tracių suveji tarpu šitų ir gaunas trijų, kap veji tracių, tai raikia žūrėc, kad neperšoktai, kad suveit grovelin. Botagus kap vydavo, tai padaro dar tokius mazgus, ba jis kap inbrynksta kap gerai suveji, sciprių, tai kap dratas stovi kap gerai suvyta. Tai pirmiau karves kap ganydavo, tai jei karvei kū neklauso kerci per nugarų, tai prakerta net ligi kraujų.

Nestorų darydavo, apivarom storesny vydavo, pancį gali vyc ir iš trijų ir iš dzviej, aš tai ana suspynis pynį panciu, tai mynkštesnis, arkliu ne tep kojas graužia, o kap nuveji iš trijų, tai kap inbrynksta, tai abi kiek ir nugrauzia skūrų kojos arkliu. Apivarai, panciai daugiausia iš kanapių buvo, iš pakulų, valaknas jos ylgas, jas susisuka anta šitokio krūkelio. Prieš tai, kap pakulų pradedzi vyc, tai jas suki, suki, kiek pirštais pasuki, o paskui uždedzi an krūkelio, krūkelį suki ir vynioji anta jo, susisuki vienu valaknų, tadu kitų ir suveji virvį, ca kuo scipriau susuksi, tuo scipresnis bus raikščiis. Žiemų ir vyrai vakarojo, nebuvo tų televizorų, tai apivaras vijo, tai vadelas, vadelas vydavo iš trijų irgi, kokių nori storo, tokių vyc gali, kap pirmiau, tai vis buvo neplonos, o storos, ba skaitos stora drūtesnė, kap seniai sakė, storas drūtesnis. Būdavo ir audė moteros, tai kur plonos kelnės, tai skaitos šventai dzienai, o jau šiokiai dzienai, tai daro storas, ir maišus audė... Krūkelis tai medzinis, iš dzvišakos padarytas.

Užrašė **Romas NORKŪNAS**

1 piešinys. Įplėšimai prieš lupant karną. Tokios nuoplaišos panaudojamos ką nors surišant, pavyzdžiui, karnų „baronkas“. Prieš lupant karną, yra iškertamas laibas, kuo mažiau šakotas pagalys.

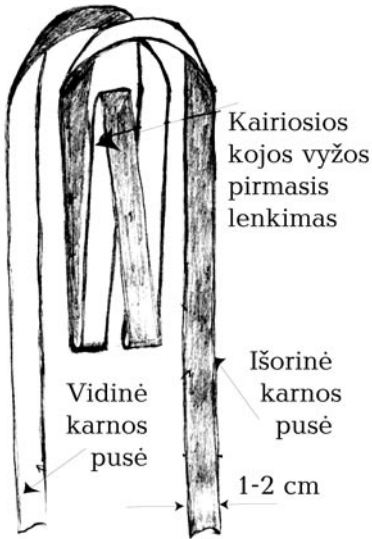
3 piešinys.
Karnų susukimas į „baronkas“.
Karnos sukamos vidine puse, brazdu į išorę.

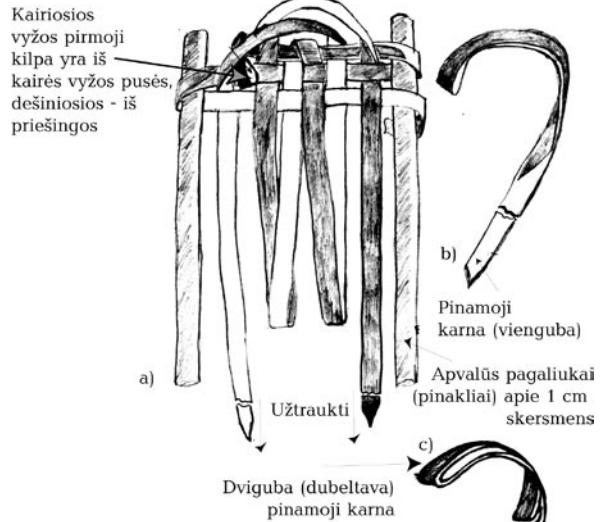
2 piešinys.
Karnos lupimas. Plačiausia karna plėšiama pirma, kol susiaurėja, siauriausia eina iš paskos, taip visos karnos būna daugmaž vienodo pločio.

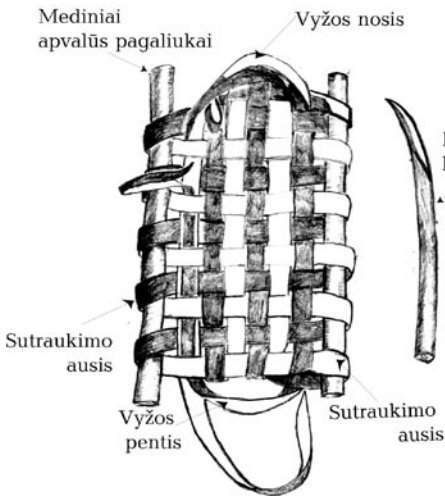
4 piešinys.
Vyžos ilgis yra trys kūmščiai. Tačiau reikia pridėti dar apie 5 cm, nes pinant vyža sutrumpėja. Prieš pinant karnos kraštai yra aplyginami.

5 piešinys.
Pagrindinės karnos dvigubas ilgis yra ne mažiau kaip keturi vyžos ilgiai. Karną galima ir sujungti. Kairiosios kojos vyžai pirmasis lenkimas yra vidine puse į kairę pusę, dešiniajai į priešingą pusę.

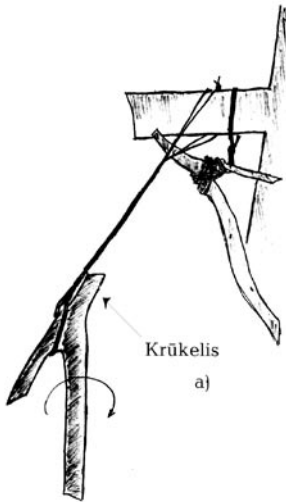
6 piešinys. Vyžos pynimas. A) Kairiosios vyžos pirmoji kilpa yra iš kairės pusės, dešniosios iš priešingos. B) Pinamoji karna – vienguba. C) Dviguba – „dubeltava“ pinamoji karna. Apvalūs pagaliukai – pinakliai, apie 1 cm skersmens.

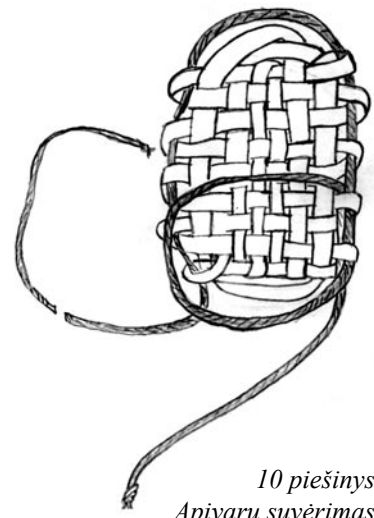
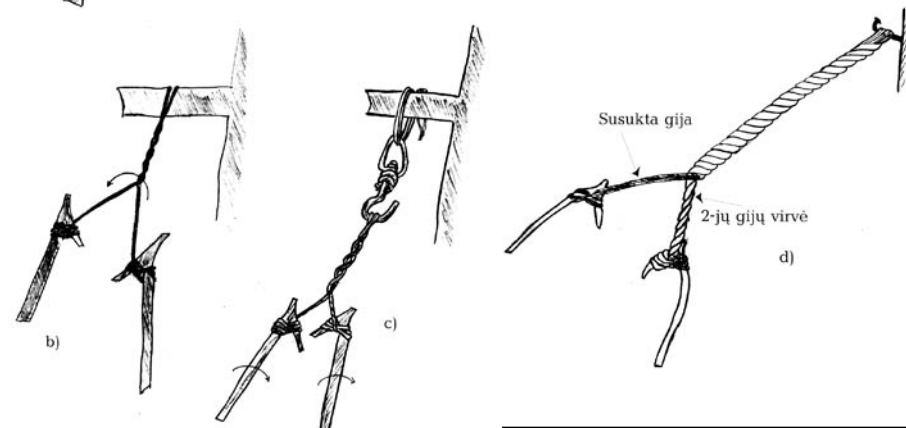
7 piešinys.
Vyžos kulno užtraukimas ir šonų bei priekio papinėjimas. Naudojamas medinis pinaklis.

8 piešinys.
Vyžos pado papinėjimas.

9 piešinys.
Vyžų apivarų vijimas. A), B), C) dviejų gijų virvės vijimas, D) trijų gijų virvės vijimas. Jeigu gijas sukame pagal laikrodžio rodyklę (pieš. A), tai virvę sukame prieš laikrodžio rodyklę (pieš. B, C), galima ir atvirkščiai. Vejant virvę su suktuku (pieš. C), krūkelio nereikia perimdinėti dantimis. Darant trijų ir keturių gijų virvę be to neapsieinama.

10 piešinys.
Apivarų suvėrimas.

Romo NORKŪNO piešiniai

Ha senotiai porina

Siena an Ūlos buvo

Pasakojo **Jonas KVARACIEJUS**,
Mančiagirės kaimas

Siena an Ūlos buvo cik kap jau rusai užėjo 1939 m. Užėmė Zarvynas, Mančiagirį... Ėjo ir Paūliuose – Merkiu. Nuk Merkio davė Lietuvai, o jau in ca buvo rusų. Ty, ton pusėn Ūlos, kaimų adavė Lietuvai, o mes jau likom po rusais. O paskiau buvom po vokiečiais. Buvo du rubežiai: ir rusai, ir vokiečiai buvo padarį rubežiu.

Rusai an Beržlyno suvežė pastatus ir padarė kareivines. Pas Balas buvo mūs girininkija, tai ir iš ty atvežė pastatus. Buvo dzidzuliai nauji pastatai. Pastatė kelis namus, iškasė šulinį. Vienas namas buvo parvežtas iš Žiūrų, iš Ulijono. Buvo nuvežta ir iš mūs pusės.

Šulinį kasė, tai papuolė an akmenio, o kitan buvo maža vandenio. Tai aš dziena dzienon vežiodavau vandenį. Veždavau iš Ūlos. Kibirais prisemi bačkų ir veži.

Ton pusėn vaikščiojo Lietuvos policija, o šiton jau rusų kareivis. Kap policinykas ko klausia, tai jam atsakai. Išpilu vandenį ir vėl atgalio in Ūlą, kad nepastebėt, jog kalbu. Policinykas pastovi cies manim, o paskui vėl toliau vaikšto. Aš prispilu vandenio ir važiuoju in kareivines. Rusai bijojo, kad kokios informacijos neperduotum. Paskiau jau ir ty užėmė Lietuvų.

Ganėm su Jonu Česnulevičium karves ty Zotvaran in Anogalų. Jonas Kvaraciejus iš to šono dar buvo negrižis atgalio mūs pusėn, dar nelaido. Tai jis atajo iš to šono ir kalba su mumi. Pastebėjo mus pasienietis, atajo ir už mūs. Uždarė kareivinėse. Palaikė, tardė. Nor tadu rusai jau buvo ir ty Lietuvų užėmį. Tai ko jūs ty kalbėjot? Sakom, kadgi šitas žmogus va iš šito namo, tai klausia kas kap. Tai paskiau palaido. O jei būt anksčiau, kap ty dar buvo Lietuva, tai būt mus išveži.

Pas vokiečius viskas atvirai ajo, o pas rusus ne. Jai kareivis vienas tai jis su tavim kalba, o jai du kareiviai bus, tai jai tau nieko nepasakis. Vienas kito bijojo, nenorėjo šnekėc kap kici mato. Mes, sako, negalim, ba jai kas, tai viskas.

Jančiai buvo pabėgi nuk rusų ton pusėn. Ladisius pabėgo paskiau. Tadu buvom likį mes, Jonas su Ladisium ir Zigmas. Buvo tokios Kazės pirkaitė už mūs kluono palei miškų, tai jis ty gyveno. Toji pirkaitė sudegė tai tadu ir Zigmas pabėgo per rubežių, perejo per ladų kap užšalų.

Sėdėjom tadu pas Ladisium, tai iš Rudnelės Genapaitės, Ladisio žmonos sesuo buvo ca. Kad pradėjo kas šaudyc. Pažiūrim, kad dega Zigmo pirkia. Atlėkė kareiviai, bet nieko jau nepadare, sudegė. Jo senoviška pirkia buvo. Pečius dar buvo padaryta senoviškai – medzinis koptūras ir anga medzinė. Tai nebuvo kap padaryc juškų užkišč. Tai ty an tokio rekeco skudurų prideda ir juoj užkiša kaminų. Jis būna atsispyris an to pripečko kad laikytūs. Matyt, uždarė, o kur kibirkštaitė gavos ir skudurai užsidegė. Ir užsidegė visas namas.

Karo metais vokiečiai buvo pasdarį kareivines mūs šonan. Buvo užėmį kelis namus ir dar pasistatį. Ir karo metais an Ūlos buvo rubežius, bet tai tokis rubežius ir buvo.

Marcinkonyse buvo kariuomenės centras. Tai kap raičia važuoc, tai ko iš kaimo paprašo, kad nuvežt produktų, ko raikia. Parveždavom ir alaus bačkomis po 52 litrus.

Šokiai vykdavo ir pas mus, ir ton pusėn. Paprašom pas vokiečius, kurie saugo cylvų, tai laidžia ir mumi ton pusėn an šokių nuveic. Nuveidavo ir jie. Tan šonan buvo daugiau jaunimo. Aidavom su Jančio Vaclu. Šic, Ladisio naman, buvo sargyba, jei ca ir gyveno. O per cylvų tep nepraaisi, buvo padaryta šypuoci vartai. Mes cykiai pareinam, pro tų laidų apacų pralandam ir pakrenti namo. Būna kad ir neužsižiūri. Kap pamatis užrėkia, tai sakom ca Jonas su Vaclu. Liepia pranešt kap jau pareinam. Kap kadu tai sargybinis ir miegci. Pareini ir nejauca.

Užrašė Virginija PUGAČIAUSKIENĖ

1939 m. Sovietų Sąjunga gražino Lietuvai dalį Vilniaus krašto, bet tokie kaimai kaip Lynežeris, Marcinkonys, Dubininkas, Trasninkas ir kt. atiteko Baltarusijai. Tuometinė Lietuvos siena su Sovietų Sąjunga ėjo Ūlos bei Merkio upėmis, dalindama pusiau prie jų įsikūrusius kaimus – Mančiagirę, Zervynas ir kt. Antrojo pasaulinio karo metais Ūlos upe ėjo riba tarp Ostlando krašto, kuriam priklausė beveik visa Lietuvos teritorija ir Naujųjų Rytprūsių, prie kurių buvo prijungtas Gardino kraštas, Druskininkų, Marcinkonių apylinkės.

Mūsų svečiai

Gamtos mokslų daktaras Bronius Šablevičius jau 30 metų dirba Aukštaitijos nacionaliniame parke. Bet jam rūpi visos saugomos teritorijos, visi godotini mūsų krašto kampeliai. Štai jis Liškiavoje, prie kapinių tvoros, ruošiasi fotografuoti retą papartį – trapiąją sprakšę...

Henriko GUDAVIČIAUS nuotrauka

Kurmis yra stiprus ir gudrus

Zoologai sako, kad kurmis yra labai senas ir primityvus žinduolis. Panašiai apibūdinami ir kiti vabzdžiaėdžiai – kirstukai, kurių Lietuvoje yra net trys rūšys. Visi kirstukai yra naudingi ir globotini, o apie kurmius esama įvairių nuomonių. „Šalcinyje“ jau rašėme, kaip Romas Bukelevičius iš Zapyškės kaimo gyrė kurmius, bet Algis Janulevičius sako, kad šis tamsių galerijų šeimininkas yra didelis daržininkų ir gėlininkų priešas.

„Šalcinis“: Zasciūniškės kaimo ūkininkas ir kurmių gaudytojas Romas Pukelevičius mums pasakojo, kad kurmis yra labai stiprus. Ar tikrai?

Algis Janulevičius: *Labai. Jei kurmis būt tokio dydžio kaip katinas, tai perkastų žmogui koją. Aš vienu nulupau, tai žiūriu – dantys suveina kaip kovinių šunų, jau neištrūksi, kai griebis. O koks stiprus jo kvapas, tris dienas laikosi, nenusiplauna rankos. Ir atrodo, kad niekas jo neėda, net gandrai, kuris ima ir peles, ir gyvates, ir paukščiukus. Šuva tiktai gauda kurmį, bet neėda, ir katinas neėda. Kartais būna, kad pagauni dar gyvą, tai paimi už užpakalinių kojų, o jis kasasi su priekinėmis taip smarkiai, kad negali išlaikyti. Aš Merkinėje tokiam Staniuliui daviau spąstus, sakau, pats gaudyk, aš nespėju jau visiems, tik, sakau, Juozai įkalk gerą kuolą ir su trosu pririšk spąstus, bo jis nuneš, toks stiprus... Kurmio kaukuolė graži, ir pats jis gražus, vieną pagavau tokį, matyt, keitė kailį, nugara nusišėrusi, o prieky – dideli plaukai, tai atrodo kaip liūtas. Gražus kurmis, bet didelis kenkėjas.*

„Šalcinis“: Argi kenkėjas? Dabar, kai priviso tiek daug grambuolio lervų, kurmis turėtų būti mūsų draugas. O juk ir spragšio lervas jis ima.

Algis Janulevičius: *Bet kiek sliėkų suėda. Kasu, būdavo, daržą, tai nematau sliėko, o kai kurmius išgaudžiau – atsirado ir naktiniai sliėkai, ir tie baltieji... Dabar kurmių daugėja sparčiai, bus blogai, jei negaudysim. Kiek augalų išdžiūsta per sausrą, kai kurmiai vaikšto. Būtinai reikia išgaudyti iš šiltnamių, iš daržų, o jei žmonės atsiveža durpių ir augina gėles, – irgi ateina kurmiai.*

„Šalcinis“: Kada pradėjot gaudyti kurmius?

Algis Janulevičius: *Prieš septynis metus. Tada dar buvo baltarusiški spąstai, tai aš savo darže radau pagrindinį jų taką, tai pagavau dvidešimt aštuonis kurmius. Dabar spąstus pats darau, reikia trijų milimetrų plieninės vielos ir gerai. Jau daug kam daviau spąstus, tai patys gauda. Bet kiekvienoj vietoj gaudymas vis kitoks. Kurmis gudrus, kartais atrodo, kad jis užuodžia spąstus, kaip kokis vilkas. Jeigu urvas platus, tai žiūrėk, kurmis apeina spąstus, jų nepalietęs... Man yra taip buvę: vienoje sodyboje, čia, Merkinėje, pusantro mėnesio nepagavau nė vieno kurmio, o matyti, kad jie yra ir žalą gėlyne daro. Gudrus yra kurmis... Dažniausiai būna taip: randi jų pagrindinį taką, kaip aš sakau – autostradą, tai ten gali išgaudyti visus, kurie ateina į tą kiemą.*

Algis Janulevičius grįžta iš žvejybos

Bet po kiek laiko ir vėl atsiras. Visur neišgaudysi, o jie veisiasi ten, kur apleista žemė ir daug visokių vikšrų... Užpernai prie priešgaisrinio bokšto ir pačioj Merkinėj pagavau gal keturis šimtus kurmių. Gal būtų gerai, kad kurmių kailiukus ir vėl kas nors supirktų, o dabar jų nėra kur dėti, reikia išmesti. Aš skaičiau, ką pasakojo Romas Pukelevičius, gal ir gaila, o ką daryti, jei žmogus turi mažą darželį, žemė ten gera, tai ar jis žiūrės, kaip kurmiai karaliauja? Sakau, aš jau nespėju, kiek manęs žmonės prašo išgaudyti. Reikia kažką daryti, jeigu kailiukus supirktų, būtų šioks toks paskatinimas.

Redakcijos prierasas: *Merkiniškis Algis Janulevičius, žinoma, yra teisus. Bet nepamirškime, ką porino Romas Bukelevičius iš Zasciūniškės: gaila kurmio. Gal tikrai reikia gaudyti kurmius ir gyvus paleisti miške, kur grambuolio lervų daugiau nei sliėkų. Bet pirma reikia sukonstruoti naujus spąstus. Gal teriologų draugija galėtų paskelbti kokį konkursą?*

O ar tiesa, kad kurmis neturi priešų, kad niekas jo neėda?

Ar tiesa, kad galime sulaukti didelio kurmių gausėjimo, jeigu nemažėja apleistų žemių, kur sėkmingai plinta vabzdžiai ir jų vikšrai, gyvenantys žemėje?

O ar bandė kas nors kurmį laikyti nelaisvėje ir iš arčiau pasekti jo gyvenimą?

Biologai žino, kad populiacijos gausumą reguliuoja natūralūs faktoriai ir žmogaus įsikišimas dažniausiai nereikalingas. Bet jeigu rūšis neturi gamtoje priešų, tas savaiminis reguliavimasis ilgiau užtrunka, ir konfliktinių situacijų gali būti. Bebrų, pavyzdžiui, dabar tikrai yra per daug.

Brolių ČERNIAUSKŲ nuotrauka

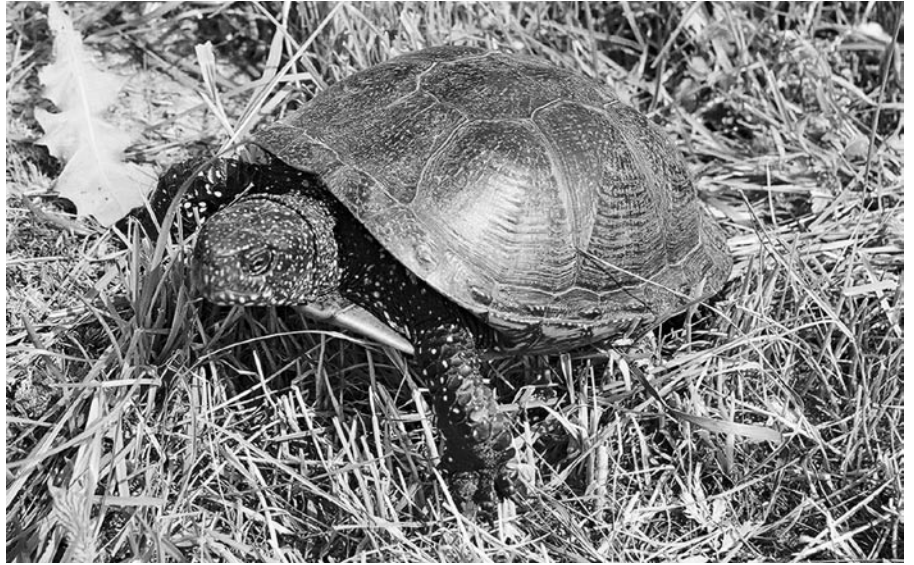
Ha senoliai porina

Apie „gelažines varles“ ir apie vėžius

Pasakoja Vincas GELEŽAUSKAS,
gim. 1929 m., gyv. Vilkiatūnyje:

Mes gyvenom prie ažaro, kur liepos didžiulės, an kalno. Prie pat ažaro, Papiškių ažaro, gyvena Miliauskienė Izabelia, toks mažas namukas, o in ažarų tvartas, ir tuoj keliu važiuojant – beržynas ir toks yra kelukas ir tokia bala, tai ton balon ir buvo gelažinės varlės. Nu, ir skambina iš Vylniaus Julius, jau mano brolis, jis buvo redaktoriaus pavaduotojas „Mūsų Gamton“, klausia, ar tikrai yra ty gelažinių varlių, o buvo tokis šoferis Andriuškevičius Petras, jau jis numiris, jis pirminykų vežiojo ir buvo medžiotojas, tai aš jo paprašiau, ir nespėjau papietuit, jau jis su tuoj varli, cha-cha-cha, jos kaušas tokis, o cia – kojos... Nu jau bus koki trisdešimt metų, ty buvo kap ažarėlis, o paskui išdžiūvo, dabar tai sako prie Bubnelio yr, bet anksčiau ty buvo sausa, Grabėm vadino, bet kap ajo melioracija Radyščiun, tai nebuvo kur suvest, tai in tas Grabes suvedė drenažus ir atsirado ažaras, dar ty ir krakių yra.

...Nu, ir aš sakau tadu Juliui, kad yra tos gelažinės varlės, o jis sako, aš parašysiu, o jei atvažiuos pati-

Baliniai vėžliai sutinkami ir Makniūnų, ir Raitininkų, Merkinės apylinkėse, o prieš porą metų, pasak marcinkoniškės Stasės Gudaitienės stebėti prie Viršrodukio.

Mindaugo LAPELĖS nuotrauka

kryt? Sakau – tikrai yra, man atnešė, tai ten vėžiai. Aš kap stacius, tai atvažiuok, sakau, pamatysi pats, nu ir jis tadu parašė „Mūsų Gamton“, ir ty akmenų yra, ažari, nu, tai atkeli akmenį – tai vienas, tai du vėžiai, tai nu ir sako, da ne visi tikėjo. Nu, pusė kibiro prirenki, nuvažiuoji į jau nemelavom, ne. Mani tėvas taip dirbtuves, kalvėn an žaizdro – moment, sako tu žmogui sumeluosi ir da an tavo vaikų ais tas vardas – melagis... Tadų Liškiavio rievutys, ale ar tu jo privalgysi... Oi tadų buvo vėžių ažari, oi buvo.

Užrašė **Henrikas GUDAVIČIUS,**
2007 m., lapkritis

Išsamią informaciją apie Parką visi svečiai gali sužinoti lankytojų centruose:

VISAIS metų laikais graži yra dzūkų šilų ir panemunių gamta.

Dzūkijoje dar gyvuoja senoviniai kaimai, senieji amatai ir verslai.

Dzūkijos nacionalinio parko darbuotojai Jums padės suprasti svarbiausią

Dainavos krašto savybę – etnokultūra gyva gali būti tiktai tada,

kai senolio poringei pritaria čia pat almantis šaltinis.

Brangusis lankytojau, atvykęs į šį kraštą, gerbk ir tausok jo taurų grožį.

Išsamią informaciją apie Parką visi svečiai gali sužinoti lankytojų centruose:

Marcinkonyse:

Miškininkų g. 61, Marcinkonys, LT - 65301, Varėnos r.,

tel. 8 310 44466, faks. 8 310 44471; Elektroninis paštas: info@dzukijosparkas.lt

Merkinėje:

Vilniaus g. 3, Merkinė, LT - 65334, Varėnos r., tel./faksas 8 310 57245

Elektroninis paštas: merkine@dzukijosparkas.lt

Interneto psl.: www.dzukijosparkas.lt

ŠALCINIS

Adresas: Miškininkų g. 62,
Marcinkonys, LT - 65301, Varėnos r.

Redkolegija: E. DROBELIS, H. GUDAVIČIUS,
A. ČERNIAUSKAS, M. LAPELĖ,
R. NORKŪNAS
Maketuotojas: V. ČERNIAUSKAS

Spausdino UAB „Albagrafija“
Pulko g. 96, LT-62133 Alytus
Tel. 8 315 74140
El. p. alba@infoseka.lt